

pre demokraciu (s. 44), ktoré sa zdá byť na pozadí popularity ideovo amorfných a morálne vlašných strán typu HZDS a Smer dost' cynické. Aj podľa prieskumov verejnej mienky sa len tretina občanov (s. 283) stotožňuje s pozitívnym videním vývoja Slovenska. Ak podľa názorov občanov hlavnými problémami Slovenska sú nezamestnanosť a životná úroveň (s. 284), nestálo by za úvahu venovať v budúcej súhrnnej správe najväčšiu pozornosť práve týmto oblastiam, resp. podmienkam, ktoré obmedzujú ich zmenu k lepšiemu? Spolu s bojom proti korupcii, keďže „korupcia na Slovensku dosiahla také rozmery, že vyžaduje zásadné riešenia“ (s. 747).

Chýba aj informácia o celospoločenskom diskurze (mediálny žurnalistický diskurz a užší mediálny intelektuálny diskurz), v ktorom sa mnohokrát skonštatovalo, že Slovensko bolo na konci druhého a na začiatku tretieho tisícročia asi v najväčšom morálnom marazme v moderných dejinách. To, na pozadí relatívne málo kriticky ladennej správy „o stave spoločnosti“, vyzerá skutočne ako správa z iného sveta.

Andrej Školkay

Miroslav Pekník a kolektív:

POHLADY NA SLOVENSKÚ POLITIKU. GEOPOLITIKA, SLOVENSKÉ NÁRODNÉ RADY, ČECHOSLOVAKIZMUS.

Bratislava, VEDA, vydavateľstva SAV, 2000, 759 s.

Na Slovensku v posledných rokoch existuje menší boom kníh zahraničných i domácich historikov. Slovenskí historici akoby v posttotalitnom desaťročí chceli splatiť svoj dlh voči laickým záujemcom o históriu, študentom i kolegom z iných, predovšetkým spoločenskovedných disciplín, a tí všetci sa vo zvýšenej miere zaujímajú o dejiny, najmä o históriu 20. storo-

čia a o dejiny svojho národa. Popri čitateľsky neobvyčajne úspešných reedíciách ešte v 60. rokoch napísanej monografie Ľubomíra Liptáka *Slovensko v 20. storočí* slovenská odborná i laická verejnosť pozitívne prijala aj práce venované analýze problematiky národno a štátno-emanipačného boja slovenského národa i zlomovým obdobiam novodobých slovenských dejín, knihy o významných predstaviteľoch slovenského politického a verejného života i viaceré syntetické práce o dejinách Slovenska a Slovákov, ktorých autormi sú L. Deák, M. Hronský, J. Jablonický, I. Kamenec, D. Kováč a ďalší historici.

Záujem o diela venované dejinám Slovenska v 20. storočí je pochopiteľný – výskumy, analýzy a hodnotenia tohto obdobia boli donedávna najviac deformované mimovedeckými vplyvmi. Záujem slovenských občanov získať vedecké informácie a poznatky o tomto období svojich dejín stimuloval úsilie historikov, ktorí sa v deväťdesiatych rokoch orientovali predovšetkým na odstránenie deformácií a bielych miest existujúcich v skúmaní a objasnení problematiky novodobých dejín Slovenska a Slovákov.

Medzi práce, ktorých cieľom bolo objasniť donedávna tabuizované či obchádzané témy a obdobia slovenskej histórie a prekonať ideologicky spôsobený schématicizmus ich skúmania, opisu, interpretácie a hodnotenia, patrí aj obsiahly zborník *Pohlady na slovenskú politiku* (s podtitulom *Geopolitika, slovenské národné rady, čechoslovakizmus*), ktorý vydalo vydavateľstvo SAV VEDA v roku 2000.

Zborník, na príprave ktorého sa podieľalo 34 popredných slovenských i českých historikov a politológov vedených Miroslavom Pekníkom, vznikol pod odbornou garanciou Politologického kabinetu SAV. Zborník je rozčlenený do troch častí. Prvá, najrozsiahlejšia časť je venovaná analýze geopolitického postavenia Slovenska v strednej Európe, pričom jej autori venujú pozornosť najmä obdobiu po roku 1918. Druhá časť skúma vývoj slovenských národných rád od revolúcie v rokoch

1848–1849 do vzniku Slovenskej republiky v roku 1993. Tretia časť zborníka je venovaná problematike slovensko-českých vzťahov a osobitne vývoju a osudom myšlienky jednotného československého národa.

Otázka geopolitického postavenia Slovenska v strednej Európe bola v SR pred rokom 1990 tabuizovaná. Analýzou tejto problematiky preto *Pohlady na slovenskú politiku* zohrávajú priekopnícku úlohu. Záujem slovenských politológov a historikov o štúdium otázok geopolitického postavenia Slovenska v stredoeurópskom priestore iniciovali okrem pracovníkov Politologického kabinetu SAV i pracovníci Vojenského historického ústavu a Ústavu štátu a práva SAV, pričom priekopníkom geopolitického výskumu na Slovensku po roku 1989 bol najmä historik a politológ Juraj Fabian. Po ňom sa tejto problematike začali venovať aj ďalší autori. Výsledky ich bádania sú už známe nielen vedcom, ich poznatky, analýzy a návrhy využívajú i slovenskí politici.

V novších dejinách zohrali geopolitické faktory významnú úlohu už vo vývoji národnej identity Slovákov v období národného obrodzenia. Najvýznamnejšími geopolitickými faktormi boli už v tomto období susedstvo s maďarským národom a skutočnosť, že stredoeurópsky priestor (teda i územie Slovenska, resp. celého vtedajšieho Rakúsko-Uhorska) bol územím stretu geopolitických záujmov Nemecka a Ruska. Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní v roku 1867 Slovensko začalo strácať svoju pozíciu ekonomicky najvyspelejšej časti Uhorska v prospech Budapešti, v ktorej sa na základe strategických politických rozhodnutí sústredil najväčší potenciál Uhorska. Obrannou reakciou Slovákov na diskriminačnú politiku Budapešti bola ekonomická, kultúrna i politická spolupráca s Čechmi. Vzhľadom na rozdielnu ekonomickú silu i ostatný potenciál Čiech a Slovenska však bola i táto spolupráca poznačená množstvom problémov, ktoré pretrvali i po rozpade Rakúsko-Uhorska a vzniku ČSR.

Vznikom Československa a ďalších nástupníckych štátov po Rakúsko-Uhorskej monarchii sa radikálne zmenili – a politickými dohodami na medzivojnové obdobie fixovali – geopolitické pomery v strednej Európe. Na základe toho sa zmenilo i geopolitické postavenie Slovenska ako súčasť ČSR. Obdobie medzi dvomi svetovými vojnami ukázalo slabiny novovytvoreného geopolitického usporiadania strednej Európy, prejavujúce sa vo vzťahoch štátov vytvorených z Rakúsko-Uhorska, vo vzťahoch medzi národmi tvoricami obyvateľstvo týchto štátov (z tohto hľadiska bola osobitne zložitá situácia v ČSR), i vo vzťahoch medzi vtedajšími mocnosťami, ktoré mali strategický záujem o priestor strednej Európy. (Jedným z významných dôsledkov tohto problematického geopolitického postavenia strednej Európy je i skutočnosť, že v tomto priestore – na rozdiel od západnej Európy – v jeho vývoji počas celého 20. storočia dominovali politické nad ekonomickými faktormi, zreteľmi a záujmami, resp. že aj ekonomické záujmy sa v ňom zväčša presadzovali politickými spôsobmi a prostriedkami.) Národnopolitické záujmy, resp. spôsoby presadzovania ekonomických záujmov viedli aj k vyvolaniu krízy geopolitického usporiadania priestoru strednej Európy a k hľadaniu nových riešení tohto problému. Jedným z návrhov takýchto riešení bola aj geopolitická koncepcia Milana Hodžu. V prvej polovici 40. rokov sa však do praxe zavádzal najmä nacistický projekt „Novej Európy“ a predstavu horthyovcov o novom územnom usporiadaní strednej Európy.

Po druhej svetovej vojne sa Československo na základe dohôd víťazných mocností a následnej „sovietizácie“ strednej Európy stalo „naráznikovým štátom“, slúžiacim na vojenské zabezpečenie západnej hranice „východného bloku“ a Slovensko sa stalo strategicky dôležitou tylovou oblasťou československej armády, slúžiacou na prepojenie so ZSSR v rámci systému vojenskej, hospodárskej a ostatnej spolupráce štátov tohto bloku,

politicky riadeného z Moskvy na základe geopolitických a vojensko-strategických záujmov ZSSR. Po rozpade „tábora socializmu“ a zániku bipolárneho sveta sa geopolitické aspekty nášho vývoja stali osobitne dôležité. Hľadanie „geopolitickej identity“ stredo európskeho priestoru sa stalo významnou súčasťou úvah politológov, historikov i iných teoretikov, ale aj činnosti politikov, z ktorej treba spomenúť aspoň vytvorenie tzv. Višegrádskej štvorky. Proces hľadania, resp. tvorby nového geopolitického vymedzenia strednej Európy – ktorá bola aj v 90. rokoch priestorom stretu záujmov mocností, najmä Ruska a Nemecka (to, zdá sa, dosiahlo dominanciu), ale i ďalších veľmocí – nie je, samozrejme, ani dnes zavŕšený. Ide o dlhodobý proces, aspoň ak platí, že geopolitické vymedzenie strednej Európy sa vytvára ako vedľajší produkt usporiadania celej Európy.

Tím politológov a historikov, ktorý analyzoval tieto otázky a problémy geopolitického postavenia Slovenska a formuloval aj väčšinu z uvedených téz, tvorili takí renomovaní autori ako sú A. Ort, B. Klein, R. Holec, M. Pekník, M. Hronský, B. Ferenčuhová, L. Deák, M. Fabricius, A. Krivá, P. Zelenák, A. Duleba, J. Kiss,

E. Lipták, J. Fabian, J. Štaigl a O. Krejčí. Na historicko-politologickej analýze problematiky slovenských národných rád a čechoslovakizmu, ktorú možno chápať i ako doplnenie, resp. prehĺbenie rozboru nastolených otázok geopolitického postavenia Slovenska, sa okrem uvedených autorov podieľali aj J. Hučko, J. Jablonický, M. Šimunič, V. Štefanský, M. Barnovský, J. Uher, O. Červený, N. Kmeť, F. Kolář, Z. Urban, J. Galandauer, I. Šedivý, N. Krajčovičová, A. Bartlová, R. Kvaček, J. Gebhart a J. Korček. Podarilo sa im vytvoriť dielo, ktoré prináša odborníkom i laikom zaujímavým sa o históriu i súčasnosť slovenského národa a štátu vedecky fundované odpovede na otázky týkajúce sa mnohých, donedávna nedostatočne preskúmaných, vysvetlených a zhodnotených stránok dejín Slovenska, ale i najnovšieho vývoja slovenskej spoločnosti.

Pohľady na slovenskú politiku sú venované analýze tej súčasťi dejín Slovenska a Slovákov, ktorá výrazne ovplyvňuje utváranie nielen slovenskej, ale i stredo európskej prítomnosti, ba aj budúcnosti. Možno ich preto odporučiť i zahraničným čitateľom.

Ján Sopáci